

OSVÍCENSTVÍ

Rozvoj vědy a techniky

... na cestě k osvícenství

2. polovina 17. století

- nová intelektuální atmosféra, počátky skutečné vědy a vědeckých metod
- od roku 1660 – lidé věřili, že příroda funguje jako **mechanické hodiny**, a proto lze porozumět jejím zákonitostem – vznikla tak nová náboženská filozofie – **deismus** (Bůh je viděn coby hodinář)
- **učenci začali klást otázky, jak různé věci fungují, a snažili se objevit, jak příroda a její zákony pracují**

ÚLOHA 1:

Porovnejte tento nový způsob myšlení a odvahu ptát se na podstatu věcí se středověkým způsobem myšlení.

ÚLOHA 2:

Co asi vyvolalo tuto radikální změnu v myšlení?

ÚLOHA 3:

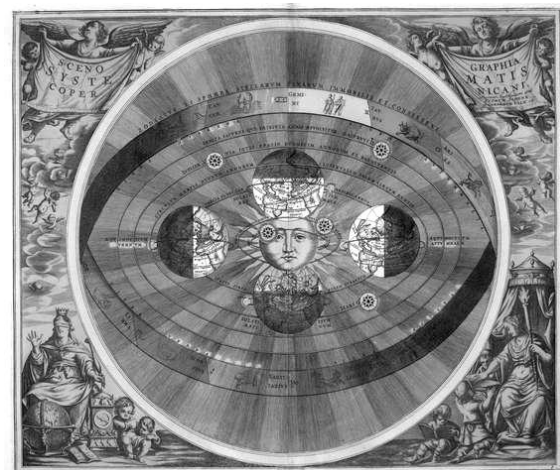
Rozvoj vědy a techniky byl založen na práci dřívějších učenců. Zde je několik z nich. Čím vědě přispěli?

Johannes Kepler - _____

Galileo Galilei - _____

Francis Bacon - _____

Rene Descartes - _____

• fyzika

- **Blaise Pascal** – objevil atmosférický _____
- **Isaac Newton** – formuloval zákony obecné _____, ale studoval i pohyb, optiku a matematiku

ÚLOHA 4:

Znáte příběh o Newtonovi a jablku?

Abychom ukázali Newtonův obrovský vliv na vědu a filozofii, můžeme citovat Alexandra Popea (anglický básník v 18. století), který na počátku 18. století řekl:

„Příroda a její zákony byly ve tmě. I řekl Bůh, budiž Newton! a vše hned bylo jasné plné.“

• biologie

- oblast vědy s obrovským pokrokem
- **Carl von Linné** – zformuloval základní systém názvosloví rostlin a živočichů, který se používá dodnes
- začíná se používat **mikroskop**

• chemie

- veliký pokrok
- **Antoine Lavoisier** – studoval proces oxidace při hoření a okysličování, objevil, že diamant je ve skutečnosti uhlík, prokázal platnost zákona zachování hmoty při chemických reakcích

• zkoumání a použití elektřiny

- veliký pokrok
- **Benjamin Franklin** – studoval blesky a elektřinu, vynalezl bleskosvod (nezávisle na něm jej vynalezl i Čech Prokop Diviš)
- **Luigi Galvani** – vynalezl _____
- **Alessandro Volta** – vynalezl první baterii

• pokrok v technologii

- **1765** – **James Watt** vynalezl parní stroj
- **1783** – **bratři Montgolfierové** vynalezli první balon

• medicína

- pokrok spíše pomalý
- objev krevního tlaku, první použití vakcíny (proti neštovicím)

Filozofové

- s radikálními úspěchy ve vědě bylo potřeba přizpůsobit jim filozofii vědy i politiky
„Nová filosofie vše uvádí v pochyby, element ohně je téměř uhašen, slunce ztraceno, i země, a člověku se nedostává divítipu, kde je opět nalézt... vše je v troskách, veškeré souvislosti pryč.“ (J. Donne)

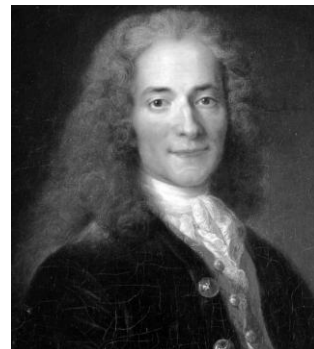
ÚLOHA 5:

Proč tuto novou filosofii nazýváme **osvícenství**? (zamyslete se nad významem slova *světlo*)

- **Osvícenství** je známo také jako **Věk rozumu**.
- Vědecké objevy tento proces způsobily a urychlily, ale hlavní změny se objevily v myšlení samotném – ve **filozofii** a **politice**.
- **John Locke**
 - tvrdil, že politická moc nepochází od boha, ale od _____! (což zcela popírá právo panovníků vládnout „z boží milosti“)
- Charles Louis de Secondat **Montesquieu**
 - v roce 1748 napsal *De l'Esprit des Lois (O duchu zákonů)* – tvrdil, že anglická ústava (parlament, nezávislí soudci a konstituční panovník) by měla být přijata i ve Francii
 - přišel i s myšlenkou **rozdělení moci**, která by od sebe oddělila mocenské složky státu:
výkonná =
zákonodárná =
soudní =

ÚLOHA 6: Jak je toto rozdělení politické moci užito v České republice?

- ve své myšlence rozdělení moci položil Montesquieu teoretický základ pro budoucí **konstituční monarchie**, kde je moc panovníka omezena _____ a kontrolována _____
- **Voltaire**
 - vlastním jménem Francois-Marie Arouet
 - po celé Evropě se proslavil jako historik, dramatik, básník a popularizátor věd
 - byl vášnivým **kritikem existujících politických institucí**, zvláště církve
 - kritizoval zneužívání moci královskými tyrany, ale zároveň mluvil jednoznačně ve prospěch absolutní monarchie: „*Žádná vláda nemůže být skutečně efektivní, pokud nemá absolutní moc.*“
 - rovněž se mu zcela přičila myšlenka, že by obyčejní lidé měli zasahovat do chodu státu

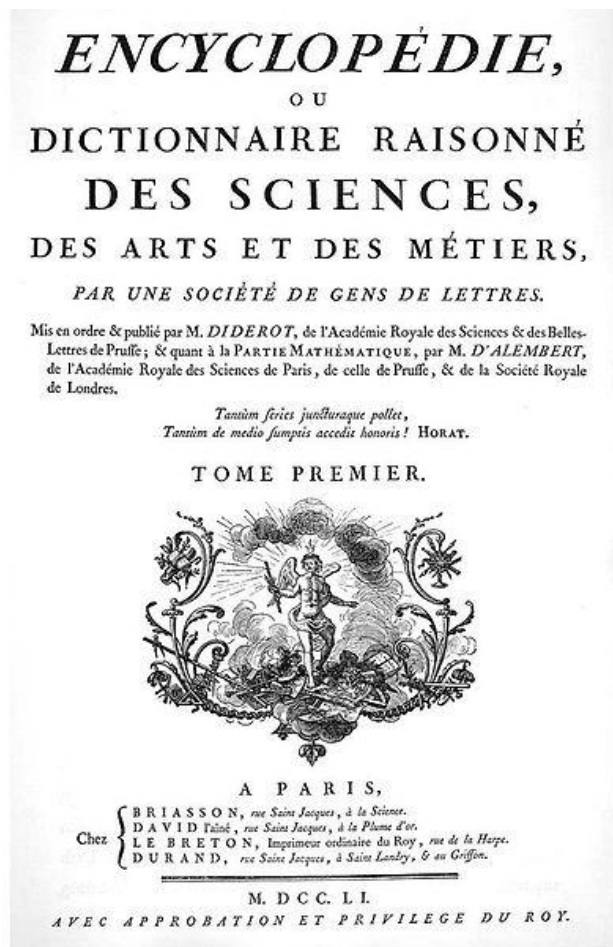
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

• Denis Diderot

- vedoucí osobnost **Encyklopedistů**
- Encyklopedisté začali spolupracovat na **Encyklopedii**, která měla obsahovat všechno tehdejší vědění (vědy, filosofie, kultura, umění, atd.). Snažili se zůstat věrní faktům, takže články byly někdy považovány úřady za až urážlivé. A přesto (nebo právě proto?) se Encyklopedie stala pro lidi jednoznačně nejoblíbenějším dílem a byla opakovaně vydávána.
- mezi ostatní Encyklopedisty patřili např. Voltaire, matematik **Jean d'Alembert** a Jean Jacques Rousseau

• Jean Jacques Rousseau

- jeho největší politické dílo bylo **Du Contract Social (O společenské smlouvě)**, kde ospravedlňoval, že člověk ač „*narozen svobodný, je všude spoután řetězy.*“ (= poslušen vlády)
- to je ale v pořádku pouze tehdy, když jsou myšlenky a potřeby lidu vládou skutečně naplňovány. **Vůle lidu** musí být hlavním hlediskem. A tak jsou svoboda a rovnost uvedeny v praxi. Nicméně nevěřil, že monarchie by toto dokázala.
- věřil v **demokracii**

OSVÍCENÍ ABSOLUTISTÉ

Fridrich II. „Veliký“

(1740-1786)

- **pruský král**
- syn Fridricha Viléma I., svého otce neměl rád, dokonce se snažil uprchnout z Pruska se svým přítelem důstojníkem Kattem, ale byli chyceni a Katte byl popraven (Fridrich musel popravě přihlížet a potom byl uvězněn)
- vlastní národnost neměl v lásce, ale zato velice obdivoval Francii, její kulturu a jazyk
- byl nadaný hudebník, hrál na flétnu a skládal hudbu
- přes svůj odpor k otcovým metodám byl i vynikajícím vojenským velitelem
- **právní reformy**
 - panovník nemá právo ovlivňovat zákony
 - zakázal krutost při popravách a zkrátil seznam věcí, za něž mohl být člověk popraven
- **náboženství**
 - Fridrich sám se o náboženství nezajímal, ale domníval se, že je to dobrý způsob, jak ovlivňovat lidi
 - prosazoval náboženskou toleranci
- **ekonomika**
 - spravedlivý daňový systém, **merkantilismus**
 - dal postavit systém říčních kanálů, aby podpořil dopravu
- **vzdělávání**
 - příliš je nepodporoval, domníval se, že vzdělávat chudé není dobrý nápad
 - ale založil pruskou Akademii věd
 - francouzštinu upřednostňoval i ve školství
- **nevolnictví**
 - Fridrich **neosvobodil nevolníky**, ale omezoval špatné zacházení s rolníky

Kateřina II. „Veliká“

(1762-1796)

- **ruská carevna**, („Imperátorka veškeré Rusi“)
- tato původem německá princezna byla manželkou cara Petra III., svého manžela potom svrhla
- dopisovala si s Voltairem
- **právní reformy**
 - právo by mělo být spravedlivé – „Nakaz“ (zákoník obsahoval dobré myšlenky, ale nikdy skutečně nevstoupil v platnost)
 - je lepší zločinu předcházet než potom trestat
 - „*Charta šlechty*“ – šlechta získala větší moc
- **náboženství**
 - narodila se jako luteránka, ale v Rusku musela konvertovat k pravoslaví
 - ruskou pravoslavnou církev zbavila moci a bohatství
 - udělila **náboženskou svobodu**
- **ekonomika**
 - prosazovala neomezený obchod mezi zeměmi – nebyla merkantilistkou
- **vzdělávání**
 - nepordporovala vzdělání pro každého, ale založila první dívčí školu v Moskvě a vojenskou akademii
- **nevolnictví**
 - zpočátku hodlala zlepšit situaci nevolníků, ale nevolnictví nezrušila
- ve **válkách s Tureckem** rozšířila ruské území (1768-1774, 1787-1792)
 - Kateřina napadla Osmanskou říši, aby získala severní pobřeží Černého moře
 - Rusko získalo strategické pozice na pobřeží Černého moře, zvláště Krym, a vystřídalo Osmanskou říši jako nejsilnější mocnost v oblasti Černého moře

Marie Terezie (1740-1780)

- **Císařovna Svaté římské říše a Rakouska**
- dcera Karla VI.
- vládla díky **Pragmatické Sankci (1713)**, která umožňovala ženě zdědit trůn
- byla manželkou **Františka Lotrinského**

Josef II.

(1780-1790)

- **Císař Svaté římské říše a Rakouska**
- po smrti svého otce vládl společně se svou matkou Marií Terezií
- viz vaše poznámky z hodin české historie

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ÚLOHA 7:

S použitím vašich znalostí českých dějin doplňte do tabulky reformy a úspěchy Marie Terezie a Josefa II. Poté doplňte totéž o ostatních osvícených panovnících, abyste porovnali jejich zásluhy.

OSVÍCENÍ PANOVNÍCI	Náboženství	Ekonomika	Vzdělávání	Nevolnictví
Fridrich II.				
Kateřina II.				
Marie Terezie a Josef II.				

ÚLOHA 8:

A teď, čím se osvícení absolutisté lišili od klasických absolutistů předchozího období? Popiš tento rozdíl s pomocí znalostí získaných v této kapitole.

Válečné konflikty osvicených panovníků

• **Válka o rakouské dědictví 1740-1748**

- jablkem sváru bylo dědické právo Marie Terezie na země jejího otce, císaře Karla VI. (jak bylo psáno v _____), a také právo jejího manžela Františka Lotrinského na císařský titul
- bojující státy – Británie a Rakousko (a jejich spojenci)
proti Prusku, Francii, Španělsku a Bavorsku
- konflikt se rozšířil do Indie a severoamerických kolonií (Británie proti Francii). V Evropě bylo Slezsko ovládnuto Pruskem.
- výsledek – Marie Terezie a František Lotrinský svá práva obhájili, ale Rakousko bylo oslabeno (ztráta Slezska)
- konflikt byl zakončen mírovou smlouvou v Cáchách, ale v Severní Americe válka stále pokračovala a vedla k Sedmileté válce

• **Sedmiletá válka 1756-1763**

- začala jako soupeření mezi Pruskem a Rakouskem, ale pokračovala kvůli nevyřešeným otázkám mezi Británií a Francií (koloniální rivalita)
- byla také bojem o nadvládu nad německými zeměmi mezi Rakouskem a Pruskem
- bojující strany – Británie, Prusko a Hannover
proti Francii, Rakousku, Rusku, Švédsku a Španělsku
- v Severní Americe se do konfliktu zapojili i Indiáni – na obou stranách
- výsledek – Británie vyhrála konflikt v Americe a potvrdila svou pozici koloniální velmoci, Francie ztratila Kanadu
- v Evropě zvítězily Rusko a Rakousko
- ukončena mírem v Paříži

• **Válka o bavorské dědictví („Bramborová válka“) 1778-1779**

- důvodem konfliktu byla touha Josefa II. připojit Bavorsko k říši Habsburků
- zúčastněné státy – Rakousko proti Bavorsku (jehož spojencem bylo Prusko)
- nedošlo k žádnému boji (pruští vojáci nakonec na českém území sbírali brambory, odtud druhý název konfliktu)

• **Trojí dělení Polska - 1772, 1793, 1795**

- v 18. století přišlo Polsko o svoji nezávislost a bylo rozděleno mezi své sousedy _____, _____ a _____, poprvé roku 1772
- pozdější krátký odpor vedený **Tadeuszem Kosciuszkiem** nezabránil dalšímu dvojímu dělení v letech 1793 a 1795
- dělením Polska získalo především Rusko (Polsko se stalo v podstatě ruským protektorátem) a coby nezávislá země zmizelo Polsko z mapy Evropy

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OPAKOVÁNÍ

ÚLOHA 9:

Který z vědeckých objevů a vynálezů osvícených učenců považujete za nejdůležitější? Zdůvodněte.

ÚLOHA 10:

V čem spočívala největší změna v myšlení v době osvícenství?

ÚLOHA 11 :

Který z osvícených panovníků podle vás udělal pro svou zemi nejvíce? Použijte tabulku z úlohy 7.